

2.1 Problém „pedagogická praxe“

Tato kapitola má výrazně teoretický charakter. Pojednává o základních pojmech moderní pedagogiky jakožto vědy, jak jsme ji charakterizovali v předchozím výkladu. Zavádí některé termíny, jež jsou u nás méně obvyklé, ale bez nichž se moderní pedagogika neobejde.

Abychom mohli objasnit pojem edukační realita, musíme nejprve vysvětlit vztah pedagogické vědy k „pedagogické praxi“. V tradičním pojetí se prohlašuje, že pedagogika musí být spjata s pedagogickou praxí, kterou má za úkol zlepšovat, rozvíjet, inovovat apod. Pojem pedagogická praxe byl a je jakýmsi zaklínadlem, které má zabezpečovat oprávněnost existence pedagogiky. Taková pedagogika, jež by nepřispívala ke zlepšování praxe, by byla považována za nelegitimní. Pojem pedagogická praxe je natolik frekventovaný a evidentní, že skoro vůbec nebývá kladena otázka:

Co to vlastně „pedagogická praxe“ je?

V pedagogické literatuře se nesetkáváme s definicí tohoto pojmu asi proto, že patří k „samozřejmým předpokladům“, o jejichž významu se všeobecně ví a nejsou o nich žádné pochybnosti. Proto tento pojem nevymezuje ani *Mezinárodní pedagogická encyklopedie* (Husén a Postlethwaite, 1985, 1994), ani odborné pedagogické slovníky (Lawton a Gordon, 1993, aj.).

Všeobecně se předpokládá, že pedagogická praxe je to, „co dělají učitelé při výkonu své profese“ a co stojí v protikladu k teorii. Charakteristickým pro toto pojetí je název českého sborníku *Teorie v pedagogické praxi, praxe v pedagogické teorii* (1995). V něm a v řadě dalších publikací zabývajících se tímto tématem se uplatňuje pojetí, že pracovní činnosti učitelů (a to nejen vyučovací, ale např. i administrativní aj.) představují to, co si musí studenti učitelských oborů osvojovat. Proto jsou do přípravy učitelů na všech pedagogických fakultách začleňovány různé formy *pedagogické praxe* (náslechy, didaktická praktika, samostatná výuka vedená studenty pod dohledem zkušeného učitele aj.) a o vztahu pedagogické teorie a pedagogické praxe se diskutuje jako o stěžejní záležitosti (viz citovaný sborník a V. Švec, 1994, aj.).

Pro účely profesní přípravy učitelů je toto pojetí nepochybně oprávněné. Je to obdobné k přístupům v kterékoliv jiné profesi - dovednosti k výkonu profese nabývané vlastními zkušenostmi musí získávat stejně tak zedník jako lékař nebo učitel. Nevyhovuje však, když se pedagogická praxe chápe jen v tomto úzkém smyslu profesních činností. Takže je na místě otázka:

Může se moderní pedagogika jakožto věda spokojit s chápáním pedagogické praxe ve smyslu učitelových činností či výuky vůbec?

Samozřejmě nemůže, neboť to, co je předmětem pedagogické vědy, je mnohem širší než jen činnosti učitelů (nebo obecně: činnosti kterýchkoliv subjektů edukace). **Předmětem moderní pedagogiky je celková edukační realita.** Z tohoto úhlu nazírání se pak jeví jinak vztah pedagogické teorie a pedagogické praxe. J. Sup (1995) k tomu připomíná názory A. Fishera (1880 - 1937), jednoho ze zakladatelů pedagogické antropologie:

„Výchova je skutečnost (fenomén). Je dána před teorií pedagogiky a mimo ni. Teoretické poznání není nutným předpokladem výchovy, naopak výchova je předmětem pedagogického poznání. Úkolem pedagogiky jako vědy tedy není jen podpora praxe, nýbrž hluboké poznání procesů výchovy a vzdělání ...“ (cit. podle J. Supy, 1995, s. 75 - tučně J. P.).

Toto je ve shodě s naším stanoviskem, jak bylo již popsáno v kap. 1. Základním východiskem pro moderní pedagogiku, určujícím její smysl a poslání, je edukační realita jakožto objektivní skutečnost, kterou pedagogická věda zkoumá. K objasnění příslušného pojmu se vážou následující výklady v této knize.

2.2 Edukační realita

V posledních letech se i v české pedagogické teorii začíná pociťovat, že pojem „pedagogická praxe“ je příliš vágní a příliš svázan jen se školním prostředím. Proto někteří odborníci u nás začínají uplatňovat termíny, které přesněji vystihují existenci edukačních jevů. Jsou to zvláště tyto termíny:

- *pedagogická skutečnost* (Maňák, 1994b);
- *pedagogická realita* (Spousta, 1995);
- *vzdělávací realita* (Nováčková, 1996);
- *edukační realita* (Štech, 1994a);
- *edukativní dění* (Štech, 1994a).

Bohužel, žádný z těchto nebo dalších autorů nedefinuje, co dané termíny vyjadřují. Příznačné však je, že se dané termíny uplatňují vždy v rámci postulátů o nutnosti *poznání (poznávání)* edukační reality.

Terminologický precedens zde tedy existuje¹ a nyní jde o to příslušný pojem vymezit.

¹ Sociologové uplatňují termín „sociální realita“ v podobně širokém významu pokrývajícím sociální jevy a procesy, jako je tomu v případě termínu „edukační realita“ (viz Machonin, Tuček a kol., 1996).

DEFINICE (13)

Edukační realita je každá taková skutečnost (prostředí, situace, proces aj.), objektivně se vyskytující v lidské společnosti, v níž probíhají nějaké edukační procesy nebo jsou vyvíjeny nebo fungují nějaké edukační konstrukty.

Než tuto definici dále rozvineme, uveďme si příklad pro ilustraci. V českých novinách můžeme dnes číst náborové inzeráty podobné obr. 2.1 (reprodukuje zkráceně).

Obr. 2.1 Inzerát z denního tisku

■ HILL INTERNATIONAL ■

Náš klient, Likérka Stock Plzeň-Božkov, a.s., je velice známým a úspěšným výrobcem alkoholických nápojů. Její výrobky, například slavný FERNET STOCK, jsou známy po celé ČR.

Z důvodu dalšího rozvoje společnosti hledáme nyní pro tohoto klienta vhodné kandidáty na pozici:

HUMAN RESOURCES MANAGER

Chcete-li se ucházet o tuto pozici, pak byste měl mít několikaletou zkušenost z práce v oblasti rozvoje lidských zdrojů, vzdělávací činnosti a případně i znalostí moderních metod používaných v personalistice ...

Budete pověřen zavedením moderního managementu v oblasti lidských zdrojů, organizováním školicích a tréninkových akcí ...

Ve vaší činnosti se vám dostane veškeré potřebné podpory, včetně možností zaškolení v Německu. Z tohoto důvodu bude znalost německého jazyka vaší výhodou ...

V tomto příkladu můžeme vidět, že určitý typ edukační reality je zde vyjádřen těmito elementy:

- *edukační prostředí*: výrobní podnik a jeho zaměstnanci;
- *edukační potřeby*: firma potřebuje a hledá odborníka, který by měl určité kvalifikační parametry pro vykonávání práce v oblasti vzdělávání a rozvoje lidských zdrojů;
- *edukační procesy*: školicí a tréninkové akce, jejich plánování a organizování;
- *edukační konstrukty*: inzerát se o nich sice explicitně nezmiňuje, avšak nutno předpokládat, že v požadavku „organizování školicích a tréninko-

vých akci“ je nutně zahrnut i vývoj (konstruování) projektů pro tyto akce, které popisují jejich obsah, cíle, formy realizace atd., nebo studijních materiálů pro jejich účastníky.

Podívejme se nyní na relevantní pojmy obsažené v definici edukační reality.

2.3 Edukační procesy

DEFINICE (14)

Edukační procesy jsou všechny takové činnosti lidí, při nichž dochází k učení na straně nějakého subjektu, jemuž je exponován nějakým jiným subjektem přímo nebo zprostředkovaně (textem, technickým zařízením aj.) určitý druh informace.

Uvedeme nejprve příklady reálných edukačních procesů a pak budeme daný pojem podrobněji specifikovat.

- *Typem reálného edukačního procesu je osvojování mateřského jazyka dítětem. Jeden subjekt (dítě) se učí jazykovým a komunikačním dovednostem ve styku s jinými subjekty (matka, otec, jiní dospělí, vrstevníci), kteří mu tyto dovednosti záměrně i bezděčně exponují. Dochází přitom - v termínech psychologie učení - k procesům učení intencionálního (záměrného) a incidentálního (neuvědomovaného).*
- *Typem reálného edukačního procesu je trénink sportovce pod vedením trenéra. Probíhá obvykle ve speciálním prostředí, v němž dochází k učení určitým motorickým (pohybovým) dovednostem na straně jednoho subjektu (sportovce) a jejich exponování nebo kontrole (měření výkonu apod.) jiným subjektem (trenérem) či technickým zařízením.*
- *Velmi rozšířeným typem reálného edukačního procesu je školní výuka, v níž jedna skupina subjektů (žáci) se učí a jiné subjekty (učitelé) zprostředkovávají jejich učení. Tento typ edukačního procesu je sám o sobě velmi komplikovaný, protože zahrnuje několik různých druhů učení (percepční, verbálně pojmové, učení z textu aj.), avšak jeho hlavní charakteristikou je to, že jde o učení výrazně intencionální (prováděné se záměrem).*
- *Dnes se stále častěji uplatňují edukační procesy zasahující velké skupiny populace, nebo dokonce obyvatelstvo celé země. Jsou to např. edukační aktivity vyvíjené za účelem změn postojů lidí k ekologickým problémům, k škodlivým zdravotním návykům (kampaně proti kouření apod.). I když jsou tyto edukační procesy realizovány většinou médii (noviny, televize aj.), v jejich podstatě je exponování informací ze strany jedněch subjektů (tvůrců textů a obrazů) jiným subjektům (čtenářům, divákům).*